

شناسایی چالش‌های ساختاری فراروی توسعه تعاونی‌های تولیدی استان خراسان جنوبی

مهدی رشیدی - دکتری مدیریت دولتی

فاطمه عسکری نیا - کارشناسی ارشد مدیریت دولتی

چکیده

یکی از مؤثرترین اقدامات در تسهیل و توسعه تعاونی‌های تولیدی، شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های ساختاری است که روند توسعه این تعاونی‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به همین منظور، پژوهش حاضر با هدف شناسایی، تحلیل و رتبه‌بندی چالش‌های ساختاری پیش‌روی توسعه تعاونی‌های تولیدی در استان خراسان جنوبی طراحی و اجرا شد. این تحقیق بر مبنای ماهیت «کیفی-کمی»، بر مبنای هدف «کاربردی» و بر اساس روش، یک تحقیق «توصیفی-پیمایشی» است. در این تحقیق، برای شناسایی چالش‌های ساختاری در مسیر توسعه تعاونی‌های تولیدی، ۱۰ نفر از اعضای هیئت علمی گروه مدیریت و علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور و ۱۰ نفر از مدیران تعاونی‌های تولیدی استان خراسان جنوبی به روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شدند. همچنین، برای رتبه‌بندی چالش‌های شناسایی‌شده، ۹۷ نفر از کارکنان اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان خراسان جنوبی به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. جهت گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته (به روش دلفی) استفاده شد که روایی محتوایی آن تأیید شد و پایایی آن به روش آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۷ به‌دست آمد.

۱- این طرح با حمایت مالی موسسه کار و تأمین اجتماعی انجام شده است.

۱. مقدمه

تعاونی‌ها به عنوان موسسات اقتصادی، با استفاده از ظرفیت‌های اقشار جامعه، می‌توانند در ایجاد اشتغال، کاهش فقر، بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش رفاه عمومی نقش مؤثری ایفا کنند. این نهادها به ویژه در ایران، به عنوان یکی از بخش‌های سه‌گانه نظام اقتصادی شناخته شده و بر اساس قانون اساسی سهم مهمی در توسعه کشور دارند (شیخی، ۱۴۰۱). هرچند تعاونی‌ها ظرفیت بالایی برای توسعه دارند، اما در مسیر پیشرفت با چالش‌هایی مواجه هستند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: عدم دسترسی به منابع مالی کافی، ضعف در زیرساخت‌های آموزشی و فنی جهت مدیریت و بازاریابی، نبود حمایت‌های مؤثر نهادی و مشکلات قانونی که بر روند تأسیس و توسعه تعاونی‌ها تأثیرگذارند (جمینی، شمس‌الدینی و جمشیدی، ۱۴۰۱). با بررسی اجزاء نظام اقتصادی کشور در سطح کلان می‌توان دریافت که بخش تعاون به عنوان یکی از بخش‌های سه‌گانه اقتصاد کشور، می‌تواند با تجمیع امکانات، منابع و سرمایه‌های اندک دانش‌آموختگان و نیز توسعه مدیریت و فکر جمعی در قالب تعاونی سهم بسزایی در توسعه فعالیت‌های اقتصادی و افزایش فرصت‌های شغلی داشته باشد. به علاوه این بخش در شرایط کنونی با توجه به اهداف و سیاست‌های کلان به ویژه سیاست‌های اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی مبنی بر کاهش نقش دولت در فعالیت‌های اقتصادی و افزایش سهم بخش تعاونی و خصوصی در اقتصاد ملی به موقعیت شایسته‌ای دست یافته است.

تعاون یکی از بخش‌های مهم اقتصادی کشور در جذب سرمایه‌گذاری مولد و اشتغال‌زا می‌باشد (سلیمانی و موحدی‌بهرز، ۱۳۹۴). تعاونی‌های تولیدی در استان خراسان جنوبی نیز با چالش‌های ساختاری متعددی مواجه هستند که اهمیت و ضرورت پرداختن به این مسائل را دوچندان می‌کند که پرداختن به این چالش‌ها و رفع آنها

داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS و آزمون‌های t و فریدمن تجزیه و تحلیل شدند. پس از مطالعه و بررسی پژوهش‌های انجام‌شده و همچنین نظرسنجی از اساتید، مدیران و کارشناسان صاحب‌نظر و طی کردن مراحل دلفی، ۲۳ عامل شناسایی شدند. نتایج نشان داد که چالش‌هایی مانند ضعف در ساختارهای مدیریتی و سازمانی، عدم دسترسی به منابع مالی مناسب و فقدان حمایت‌های دولتی اولویت بالاتری دارند. همچنین در اولویت‌بندی چالش‌ها، عدم بهره‌گیری از روش‌های تأمین مالی نوین (۱۵/۷۳)، پایین بودن بهره‌وری و عدم دسترسی به منابع مالی مناسب (۱۵/۵۳) و فقدان حمایت‌های دولتی و مشوق‌های قانونی (۱۵/۲۲) بالاترین اولویت را کسب کردند. همچنین چالش‌های «تبدیل شدن تعاونی‌های به یک نظام ابزاری برای کسب منفعت»، «مشکلات در مدیریت نیروی انسانی و جذب افراد متخصص» و «محدودیت در بهره‌برداری از فناوری و نوآوری» به ترتیب با میانگین رتبه ۹/۰۹، ۹/۷۷ و ۹/۹۷ کمترین میانگین را به خود اختصاص داده‌اند. این یافته‌ها تأکید می‌کنند که تمرکز بر حل چالش‌های مالی و مدیریتی و اصلاح نظام‌های حمایتی از ضرورت‌های حیاتی در پیشبرد توسعه تعاونی‌های تولیدی استان خراسان جنوبی است.

واژگان کلیدی: چالش‌های ساختاری، توسعه، تعاونی‌های تولیدی.

می‌تواند به توسعه پایدار و افزایش بهره‌وری تعاونی‌های تولیدی در استان خراسان جنوبی کمک کند و نقش مهمی در بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی این منطقه ایفا کند. از همین رو در این نوشتار قصد بر آن است تا ضمن اشاره به برخی اهم کارکردهای تعاونی‌ها (اشتغال و تولید) و عمده‌ترین چالش‌های پیش روی بخش توسعه تعاون، مهم‌ترین اهداف استراتژیک و راهبردهای اساسی جهت دستیابی به آنها در راستای احیای هر چه بیشتر تعاونی‌ها در کشور تشریح شود.

۲. مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۲.۱ مفهوم تعاون

واژه «تعاون» در زبان عربی از ریشه «عون» به معنای همکاری و یاری‌رسانی گرفته شده است. این مفهوم معادل «Cooperation» در زبان انگلیسی است که خود از دو بخش لاتین تشکیل می‌شود: «Co» به معنای «با هم» و «Operation» به معنای «کار کردن» (فرهادی، ۱۳۹۷). برخی منابع تاریخی، کاربرد اصطلاحی این واژه را در تقابل با «رقابت» (Competition) رابرت آون نسبت داده‌اند. در ادبیات علمی، تعاون در مفهوم عام به مساعدت، یاری‌گری، رعایت منافع جمعی و دستگیری از دیگران اطلاق می‌شود (نووک^۱، ۲۰۲۲).

اتحادیه بین‌المللی تعاون (ICA) در سال ۱۹۹۵ تعریف زیر را ارائه داده است: «تعاونی انجمنی خودگردان و متشکل از افرادی است که به صورت داوطلبانه برای رفع نیازهای مشترک اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود گرد هم آمده‌اند و فعالیت‌های خود را با همکاری و مدیریت دموکراتیک به انجام می‌رسانند.» (اتحادیه بین‌المللی تعاون، ۲۰۲۱)

شرکت تعاونی شرکتی است که در آن گروهی از افراد با اشتیاق و اراده برای دستیابی به اهداف مشترک، بر اساس اساسنامه و قوانین مربوطه گرد هم می‌آیند، به صورت عادلانه سرمایه‌گذاری مشترک می‌کنند و در سود و زیان شریک می‌شوند. انگیزه اعضا صرفاً تجاری نبوده، بلکه همیاری در آن اولویت دارد (حاجی هاشمی؛ موحدی و سعدی: ۱۳۹۴).

۲.۲ تاریخچه تعاونی‌ها

بررسی‌های تاریخی نشان می‌دهد ایرانیان از جمله اولین ملت‌هایی بودند که به نظام تعاونی توجه نشان داده‌اند. تعاونی‌های سنتی در ایران سابقه‌ای طولانی دارند. آغاز شکل‌گیری رسمی این بخش به سال ۱۳۰۳ در قانون تجارت بازمی‌گردد. در سطح جهانی، نخستین شرکت تعاونی در سال ۱۸۴۴ در انگلستان با عنوان «جامعه پیشگامان راجدیل» تأسیس شد که نقطه عطفی در نهضت تعاونی بود (پورحسن^۲، ۲۰۲۰). در ایران، اصل ۴۴ قانون اساسی، تعاون را به عنوان یکی از سه بخش اصلی اقتصاد (دولتی، تعاونی، خصوصی) معرفی کرده است. طبق برنامه چهارم توسعه، دولت مکلف است بخش تعاون را توسعه دهد و سهم آن باید تا پایان برنامه پنجم به ۲۵ درصد برسد.

۲.۳ انواع تعاونی‌ها

* بر اساس نوع فعالیت:

تولیدی: متمرکز بر تولید کالا (صنعتی، معدنی، کشاورزی، دامداری، صنایع دستی)، توزیعی: تأمین نیازهای مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان (مسکن، حمل‌ونقل، اعتبار، آموزشگاهی، خدماتی)، تولیدی-توزیعی (چندمنظوره): ترکیبی از هر دو نوع فعالیت.

* بر اساس نوع هدف:

- اشتغال‌زایی

- تأمین نیاز و ارتقای رقابت‌پذیری بنگاه‌های کوچک و متوسط

- تأمین نیازهای رفاهی اعضا (مصرف، مسکن، اعتبار) (حاجی‌هاشمی، موحدی و سعدی، ۱۳۹۴).

* بر اساس نوع عضویت:

- خاص: محدود به گروه‌های خاص (کارگران، کشاورزان، زنان، ایثارگران)

- عام: آزاد برای همه افراد جامعه (نادری مهدی، ۱۳۹۳: ۱۱۵).

اهداف و مزایای ایجاد تعاونی‌ها شامل بهبود اقتصادی از طریق فعالیت مبتنی بر عدالت و جلوگیری از بهره‌کشی، آموزش مداوم به اعضا در زمینه‌های مدیریت مالی، مصرف و تولید، احترام به شخصیت اعضا بر اساس اصل «یک رأی برای هر عضو» بدون توجه به میزان سهام، ایجاد اشتغال مولد (بر اساس آمار جهانی، تعاونی‌ها بیش از ۱۰۰ میلیون شغل ایجاد کرده‌اند)، تأمین نیازهای اساسی مانند مواد غذایی، مسکن و اعتبارات مالی، و در نهایت کاهش نابرابری اقتصادی از طریق توزیع عادلانه‌تر منابع و فرصت‌هاست. نقش تعاونی‌ها در توسعه در سه حوزه برجسته می‌شود:

۱. توسعه اقتصادی با تجمیع سرمایه‌های کوچک، کاهش هزینه‌ها، حذف واسطه‌ها و افزایش بهره‌وری؛ به طوری که تحقیق سازمان ملل در سال ۱۹۹۴ نشان داد تعاونی‌ها تأمین‌کننده معیشت حدود ۳ میلیارد نفر بوده‌اند.

۲. توسعه اجتماعی-فرهنگی از طریق تقویت سرمایه اجتماعی، افزایش مشارکت اجتماعی، ارتقای سطح آموزش و آگاهی و حفظ فرهنگ محلی.

۳. توسعه اشتغال نیز با سازماندهی افراد جویای کار (به‌ویژه دانش‌آموختگان دانشگاهی) در قالب گروه‌های ۱۰ تا ۱۵ نفره در تعاونی‌های تولیدی و خدماتی، زمینه اشتغال پایدار را فراهم می‌کند (محمدی، ۱۳۹۸).

۲.۴. چالش‌های ساختاری تعاونی‌ها

اگرچه اغلب «چالش» معادل Challenge در نظر گرفته می‌شود، اما این واژه در متون تخصصی دارای معنایی دقیق‌تر از «مشکل» یا «تهدید» ساده است. برخلاف مسئله که ناظر به عوامل درونی سیستم است، چالش ناظر به عوامل بیرونی بوده و ماهیتی دوگانه دارد: از سویی فرصتی برای رشد، نوآوری و پویایی ایجاد می‌کند و از سوی دیگر می‌تواند به تهدیدی برای تعادل و تداوم حیات سیستم تبدیل شود. بر این اساس، چالش را می‌توان چنین تعریف کرد: «وضعیت جدیدی که از بیرون، مسیر آینده جامعه را مورد هجوم قرار داده، تعادل آن را دشوار ساخته و نیازمند تلاشی سرنوشت‌ساز است» (رضوی‌نژاد و ملک‌محمدی، ۱۳۹۷). اهمیت شناسایی به‌موقع چالش‌ها در آن است که در مراحل اولیه، با تمهیداتی ساده و کم‌هزینه قابل حل هستند؛ اما در صورت تبدیل به بحران، هزینه و دشواری حل‌وفصل آنها به شدت افزایش می‌یابد. تا پیش از بروز اختلال جدی در سازوکار سیستم، چالش می‌تواند عامل تحرک، تعادل‌جویی و خلاقیت باشد. چالش‌های ساختاری تعاون را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد:

۱. چالش‌های درون‌سازمانی

مشکلات تولیدی و فروش: کمبود سرمایه و نقدینگی، بازاریابی نامناسب، ضعف فناوری؛ ضعف سرمایه انسانی و اجتماعی: کمبود نیروی متخصص، بی‌اعتمادی، مشارکت پایین، نگاه ابزاری به تعاونی؛ مشکلات آموزش و آگاهی: نا آگاهی از اصول تعاون، قوانین و مقررات؛ چالش‌های مدیریتی: فقدان مدیران متخصص، کیفیت نامطلوب مدیریت (صفری، ۱۳۹۷).

۲. چالش‌های برون‌سازمانی

ضعف سیاست‌های حمایتی دولت: نبود سیاست‌های عملگراییانه، تصمیم‌گیری متمرکز؛ ضعف فرهنگ تعاون:

کم‌رنگ بودن روحیه کار جمعی، فردگرایی؛ مشکلات عمومی اقتصادی: بی‌ثباتی بازارها، رکود اقتصادی، بوروکراسی: نظام اداری متمرکز، عدم شایسته‌سالاری (مولوی و همکاران، ۱۳۹۶).

۳. پیشینه پژوهش

در زمینه عوامل مؤثر بر توسعه تعاونی‌ها، پژوهش‌های متعددی در سطوح ملی و بین‌المللی انجام شده است. نظری (۱۴۰۳) در پژوهشی با روش توصیفی‌پیمایشی به بررسی نقش فاکتورهای هوشمند اقتصادی در توسعه تعاونی‌های تولیدی روستایی شهرستان کرمانشاه پرداخت. جامعه آماری این تحقیق شامل ۷۱ نفر از کارشناسان و متخصصان حوزه تعاون روستایی بود که به روش گلوله‌برفی انتخاب شدند. یافته‌ها نشان داد که هوشمندی اقتصادی، هم به‌طور کلی و هم در سطح زیرمتغیرهای آن، تأثیر مثبت و معناداری بر توسعه تعاونی‌های روستایی دارد. در همین راستا، یعقوبی‌فرانی (۱۳۹۸) بر توانمندسازی کسب‌وکارهای تعاونی تأکید کرد. وی با بررسی ۵۴ نفر از اعضای هیئت‌مدیره تعاونی‌های طیور استان همدان (با استفاده از پرسشنامه)، چهار دسته راهکار شامل اصلاح نظام‌های حمایتی، توانمندسازی مدیران تعاونی‌ها، توسعه آموزش و تحقیقات، و اصلاح ساختار تولید و مصرف را ارائه نمود.

در سطح بین‌المللی، گزارش سالانه اتحادیه بین‌المللی تعاونی‌ها (۲۰۲۳) نشان می‌دهد که تعاونی‌ها به‌عنوان نهادهای اقتصادی مبتنی بر ارزش‌های جمعی، نقش کلیدی در توسعه پایدار، ایجاد اشتغال گسترده و کاهش فقر در جهان دارند و با حمایت‌های قانونی، آموزشی و نهادی می‌توانند به رشد و پویایی بیشتری دست یابند. این گزارش همچنین استراتژی‌هایی مانند افزایش مشارکت اعضا، تضمین پایداری محیط‌زیستی، حفظ هویت تعاونی، بهبود چارچوب‌های قانونی و جذب سرمایه را برای تقویت

تعاونی‌ها پیشنهاد می‌کند. به‌طور مشابه، مینه‌امتووا^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در تحقیقی با عنوان «شرایط و عوامل توسعه تعاونی‌های کشاورزی» به معیارهایی برای اثربخشی توسعه تعاونی اشاره کردند که از جمله می‌توان به مشارکت جوانان محلی در فعالیت‌های تعاونی، بهبود شاخص‌های مالی و اقتصادی روستا در نتیجه توسعه دامنه فعالیت‌ها، احیای سنت‌ها و آداب و رسوم محلی برای تولید محصولات و خدمات ملی، و حفظ و افزایش منابع طبیعی روستا اشاره کرد.

۴. روش تحقیق

تحقیق حاضر بر مبنای ماهیت از نوع آمیخته (کیفی-کمی)، بر مبنای هدف از نوع کاربردی و بر مبنای روش از نوع توصیفی است. در این تحقیق برای شناسایی چالش‌های ساختاری در مسیر توسعه تعاونی‌های تولیدی، ۱۰ نفر از اعضای هیئت علمی گروه مدیریت و علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور و ۱۰ نفر از مدیران تعاونی‌های تولیدی استان خراسان جنوبی به روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شدند. همچنین برای رتبه‌بندی چالش‌های شناسایی شده، ۹۷ نفر از کارکنان اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان خراسان جنوبی به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. جهت گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته (به روش دلفی) استفاده شد. پس از مطالعه و بررسی در پژوهش‌های انجام شده و همچنین نظرسنجی از اعضای پانل دلفی و طی کردن مراحل دلفی ۲۳ عامل شناسایی شدند. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS و آزمون‌های آماری مناسب تجزیه و تحلیل شدند.

1- Minnehametova

۵. تجزیه و تحلیل داده ها

در این پژوهش، ابتدا با استفاده از روش دلفی، چالش‌های ساختاری شناسایی شدند. سپس دیدگاه ۹۷ نفر از کارکنان اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان خراسان جنوبی درباره اولویت این چالش‌ها با استفاده از پرسشنامه جمع‌آوری گردید.

۵.۱ چالش‌های ساختاری شناسایی شده

پس از دو دور اجرای دلفی با مشارکت ۲۰ نفر از مدیران تعاونی‌های تولیدی، ۲۳ چالش ساختاری که میانگین اهمیت آنها بالاتر از ۴ (از دامنه ۱ تا ۵) بود، تأیید نهایی شدند. جدول ۱ این چالش‌ها را به همراه امتیاز نهایی نشان می‌دهد.

جدول ۱: شناسایی چالش‌های ساختاری در مسیر توسعه تعاونی‌های تولیدی

ردیف	امتیاز نهایی	نام زیر معیارها
۱	۴/۴۵	عدم دسترسی به منابع مالی مناسب
۲	۴/۰۵	عدم بهره‌گیری از روش‌های تأمین مالی نوین
۳	۴/۲۰	مشخص نبودن برنامه بودجه سالانه تعاونی‌ها
۴	۴/۲۰	محدودیت‌های قانونی برای دسترسی به فناوری‌های تولیدی نوین
۵	۴/۴۰	محدودیت‌های مالی برای دسترسی به فناوری‌های تولیدی نوین
۶	۴/۰۰	نبود بانک اطلاعاتی منابع فیزیکی تعاونی‌ها
۷	۴/۱۰	نبود بانک اطلاعاتی منابع انسانی تعاونی‌ها
۸	۴/۰۵	عدم مدیریت حرفه‌ای تعاونی‌های تولیدی در استان
۹	۴/۱۰	عدم توجه کافی به آموزش پرسنل
۱۰	۴/۳۰	پایین بودن بهره‌وری در تعاونی‌های تولیدی
۱۱	۴/۰۵	تبدیل شدن تعاونی‌های به یک نظام ابزاری برای کسب منفعت
۱۲	۴/۲۰	ساختارهای سازمانی ناهماهنگ
۱۳	۴/۰۵	ضوابط و استانداردهای کاری نادرست
۱۴	۴/۴۰	ضوابط و استانداردهای کاری مازاد و دست و پا گیر
۱۵	۴/۳۰	عدم انعطاف قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های موجود در سازمان
۱۶	۴/۱۰	نامناسب بودن نظام نظارتی و ارزیابی عملکرد تعاونی‌های تولیدی
۱۷	۴/۰۵	ضعف در آموزش و توانمندسازی اعضا
۱۸	۴/۵۰	ضعف در ساختارهای مدیریتی و سازمانی
۱۹	۴/۳۰	محدودیت در بهره‌برداری از فناوری و نوآوری
۲۰	۴/۱۰	مشکلات در ایجاد هماهنگی بین اعضا
۲۱	۴/۴۵	فقدان حمایت‌های دولتی و مشوق‌های قانونی
۲۲	۴/۰۵	ساختار ضعیف در فرآیند تصمیم‌گیری
۲۳	۴/۱۰	مشکلات در مدیریت نیروی انسانی و جذب افراد متخصص

۵.۲ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه

از میان ۹۷ کارمند مشارکت‌کننده، ۷۴.۲ درصد مرد و ۲۵.۸ درصد زن بودند. بیشترین فراوانی سنی (۳۵.۱ درصد) مربوط به گروه ۳۶-۴۰ سال و بیشترین سطح تحصیلات (۵۱.۵ درصد) مربوط به مدرک لیسانس بود.

۵.۳ اولویت‌بندی چالش‌های ساختاری

از دیدگاه کارکنان (جدول ۲) میانگین و انحراف معیار هر یک از ۲۳ چالش ساختاری نشان می‌دهد. بالاترین میانگین مربوط به گویه «عدم بهره‌گیری از روش‌های تأمین مالی نوین» (۳.۹۱)، «فقدان حمایت‌های دولتی و مشوق‌های قانونی» (۳.۸۸) و «پایین بودن بهره‌وری در تعاونی‌های تولیدی» (۳.۸۷) بود. کمترین میانگین نیز به «تبدیل شدن تعاونی‌ها به یک نظام ابزاری برای کسب منفعت» (۲.۸۶)، «محدودیت در بهره‌برداری از فناوری و نوآوری» (۳.۰۱) و «مشکلات در مدیریت نیروی انسانی و جذب افراد متخصص» (۳.۰۲) تعلق داشت.

جدول ۲: میانگین چالش‌های ساختاری در مسیر توسعه تعاونی‌های تولیدی از دیدگاه کارکنان مورد مطالعه

عوامل	میانگین	انحراف استاندارد
عدم دسترسی به منابع مالی مناسب	۳/۶۲	۱/۰۱
عدم بهره‌گیری از روش‌های تأمین مالی نوین	۳/۹۱	۰/۹۱
مشخص نبودن برنامه بودجه سالانه تعاونی‌ها	۳/۵۸	۱/۰۳
محدودیت‌های قانونی برای دسترسی به فناوری‌های تولیدی نوین	۳/۴۶	۱/۰۸
محدودیت‌های مالی برای دسترسی به فناوری‌های تولیدی نوین	۳/۱۴	۱/۳۱
نبود بانک اطلاعاتی منابع فیزیکی تعاونی‌ها	۳/۲۴	۱/۲۵
نبود بانک اطلاعاتی منابع انسانی تعاونی‌ها	۳/۰۳	۱/۲۹
عدم مدیریت حرفه‌ای تعاونی‌های تولیدی در استان	۳/۵۹	۱/۰۲
عدم توجه کافی به آموزش پرسنل	۳/۱۸	۱/۳۰
پایین بودن بهره‌وری در تعاونی‌های تولیدی	۳/۸۷	۰/۹۶
تبدیل شدن تعاونی‌های به یک نظام ابزاری برای کسب منفعت	۲/۸۶	۱/۲۲
ساختارهای سازمانی ناهماهنگ	۳/۲۱	۱/۱۸
ضوابط و استانداردهای کاری نادرست	۳/۰۴	۱/۴۱
ضوابط و استانداردهای کاری مازاد و دست و پا گیر	۳/۲۶	۱/۲۸

۱/۱۵	۳/۲۸	عدم انعطاف قوانین و مقررات و دستورالعمل‌های موجود در سازمان
۱/۰۹	۳/۳۲	نامناسب بودن نظام نظارتی و ارزیابی عملکرد تعاونی‌های تولیدی
۱/۴۴	۳/۰۹	ضعف در آموزش و توانمندسازی اعضا
۱/۲۸	۳/۱۹	ضعف در ساختارهای مدیریتی و سازمانی
۱/۴۰	۳/۰۱	محدودیت در بهره‌برداری از فناوری و نوآوری
۱/۲۵	۳/۱۳	مشکلات در ایجاد هماهنگی بین اعضا
۰/۹۹	۳/۸۸	فقدان حمایت‌های دولتی و مشوق‌های قانونی
۱/۲۰	۳/۱۶	ساختار ضعیف در فرآیند تصمیم‌گیری
۱/۱۶	۳/۰۲	مشکلات در مدیریت نیروی انسانی و جذب افراد متخصص

با توجه به جدول (۳) سطح معناداری آزمون آنالیز واریانس درون گروهی از ۰/۰۵ کمتر می‌باشد و نشان دهنده آن است که تفاوت معناداری بین میانگین نمره چالش‌های ساختاری در مسیر توسعه تعاونی‌های تولیدی استان خراسان جنوبی از دیدگاه کارکنان اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان خراسان جنوبی وجود دارد.

جدول ۳: نتایج آزمون آنالیز واریانس درون گروهی مربوط به مقایسه میانگین چالش‌های ساختاری

در مسیر توسعه تعاونی‌های تولیدی از دیدگاه کارکنان مورد مطالعه

۱۳/۸۶	آماره آزمون
۲۲	درجه آزادی
<۰/۰۰۱	سطح معناداری

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر با هدف شناسایی و اولویت‌بندی چالش‌های ساختاری مؤثر بر توسعه تعاونی‌های تولیدی استان خراسان جنوبی انجام شد. یافته‌ها نشان داد که ۲۳ چالش ساختاری در این مسیر اثرگذارند که مهم‌ترین آنها عبارتند از: ضعف در ساختارهای مدیریتی و سازمانی (میانگین ۴/۵۰)، عدم دسترسی به منابع مالی مناسب (۴/۴۵)، فقدان حمایت‌های دولتی و مشوق‌های قانونی (۴/۴۵) و محدودیت در بهره‌برداری از فناوری و نوآوری (۴/۳۰). اگرچه تمامی این چالش‌ها حائز اهمیت هستند، اما نتایج آزمون فریدمن نشان داد که از منظر کارشناسان، «عدم بهره‌گیری از روش‌های تأمین مالی نوین»، «پایین بودن بهره‌وری» و «عدم دسترسی به منابع مالی مناسب» به ترتیب بالاترین اولویت را دارند.

از منظر نظری، یافته‌های این پژوهش ضمن تأیید نتایج مطالعات پیشین (مانند ندیری، ۱۴۰۳؛ صفری، ۱۳۹۶؛ متیو^۱، ۲۰۱۵)، تفاوت مهمی را نیز آشکار می‌سازد: برخلاف تحقیقات گذشته که عمدتاً بر چالش‌های مالی و قانونی تأکید داشته‌اند، پژوهش حاضر نشان می‌دهد که چالش‌های مدیریتی و سازمانی (با بالاترین میانگین) نقش برجسته‌تری در منطقه مورد مطالعه ایفا می‌کنند. این یافته را می‌توان ناشی از شرایط خاص منطقه‌ای، سطح توسعه‌یافتگی استان و ضعف ساختاری در نظام مدیریت تعاونی‌ها دانست.

به طور کلی، نتیجه می‌شود که توسعه تعاونی‌های تولیدی در خراسان جنوبی صرفاً با رفع موانع مالی یا قانونی محقق نمی‌شود؛ بلکه نیازمند اصلاحات عمیق در الگوهای مدیریتی، توانمندسازی منابع انسانی و بازنگری در ساختارهای سازمانی است. همچنین اولویت بالای چالش «پایین بودن بهره‌وری» نشان می‌دهد که مسئله تنها کمبود منابع نیست، بلکه ناکارآمدی در استفاده از منابع موجود نیز چالش اصلی دیگر است.

consumer cooperatives. In Cooperation and Sustainable Development (pp. 1241-1248). Cham: Springer International Publishing]

[14] Novkovic, S., Puusa, A., & Miner, K. (2022). Co-operative identity and the dual nature: From paradox to complementarities. Journal of Co-operative Organization and Management, 10(1), 100162.

منابع:

- [۱] جمینی، داوود؛ شمس‌الدینی، علی؛ جمشیدی، علیرضا. (۱۴۰۱). بررسی و تحلیل نقش سرمایه اجتماعی بر عملکرد تعاونی‌های روستایی در استان فارس. تعاون و کشاورزی، ۲۶۲(۱۱)، ۳۲-۵۲.
- [۲] حاجی‌هاشمی، زهرا، موحدی، رضا و سعدی، حشمت‌اله. (۱۳۹۴). نقش تعاونی‌های کشاورزی در توسعه و ترویج کارآفرینی. مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۲(۴)، ۱-۱۶.
- [۳] رضوی‌نژاد، سیدامین؛ ملک‌محمدی، حمیدرضا، (۱۳۹۷). درآمدی تحلیلی بر مسئله‌شناسی در سیاستگذاری امنیتی، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، دوره ۸، ش ۲۷،
- [۴] شیخی، سینا. (۱۴۰۱). بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور (۳۴): بخش تعاون. تهران، ایران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۵] صفری سعید. (۱۳۹۷). علل محقق نشدن اهداف برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی در توسعه تعاونی‌ها فرایند مدیریت و توسعه ۳۱ (۴): ۶۳-۹۸.
- [۶] رهادی، مرتضی، ۱۳۹۷، گونه‌شناسی یاریگریها و تعاونیهای سنتی در ایران، پژوهشنام علومانسانی و اجتماعی، ویژه نامه پژوهش
- [۷] کسبانی، شاکه‌سر، گودرزی، علی، ۱۳۹۰، مفهوم توسعه، مجله راهبردی یاس، شماره ۹۲،
- [۸] مبارک آبادی، هوشنگ؛ سلیمانی، قاسم؛ موحدی بهروز، روح اله، (۱۳۹۴)، شناسایی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های ایجاد اشتغال از طریق تعاونی‌ها، کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت و مهندسی صنایع، دوره ۱۲.۲-۱
- [۹] محمدی، بهنام، ۱۳۹۸، توسعه؛ تعاون و کارآفرینی، تهران: نیک مهر..
- [۱۰] نادری مهدبی، کریم، ۱۳۹۳، راهنمای خوداشتغالی و کارآفرینی، انتشارات مصفای الوند.
- [۱۱] نظری، علی، ۱۴۰۳، نقش فاکتورهای هوشمند اقتصادی برای توسعه تعاونی‌های تولیدی روستایی شهرستان کرمانشاه، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور استان کرمانشاه.
- [12] Mathuva, D. (2015). Revenue diversification and financial performance of savings and credit co-operatives in Kenya, Journal of Co-operative Organization and Management, 1-12.
- [13] Minnehametova, I. M., Gafiullina, L. F., & Khismatullin, M. M. (2021). Conditions and factors of development of agricultural